

Pelikán, Jarmil

[Šaunová, Iza. Jazyk polský: příručka pro vysoké školy]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1960, vol. 9, iss. A8, pp. 156-157

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101270>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

syntaxe leží dosud mimo zájmovou sféru slovenských dialektologů. Doufáme však, že snad už příští dialektologický sborník tento náš dojem vyvrátí.

Dušan Šlosar

Iza Šaunová, Jazyk polský. Příručka pro vysoké školy, Praha 1958, Státní pedagogické nakladatelství, 413 str.

Obsáhlá učebnice polštiny od Izy Šaunové je vyvrcholením dosavadní literatury v tomto oboru. Od počátečních mluvnic D. A. Špachty a V. Hanky až do dnešního dne povstala řada různých příruček, přehledů, konverzací, rukovětí a gramatik. Mezi jejími autory nacházíme jména známých filologů a osvědčených pracovníků na poli slovanského sblížení, jako např. J. B. Podstránský, J. P. Jordan, F. A. Hora, E. Jelínek, V. Vočadlo, F. Vymazal, M. Zelenka, B. Vydra, F. Karas, K. Krejčí; v poslední době vyšly konverzační příručky K. Olivy, A. Málka, F. Buffy. Příručka (jak skromně autorka nazvala svou knihu) I. Šaunové předčí všechny dosavadní práce; srovnává si můžeme vlastně jen s mluvnicí Kolajovou,¹ jež měla zhruba podobné zaměření. V uspořádání látky a v metodickém postupu je však mezi nimi značný rozdíl. Zatímco Kolaja vychází z příbuznosti obou jazyků a od ní začíná svůj výklad, Šaunová se vyhýbá zdůrazňování podobnosti, vědoma si nebezpečí, jež v sobě skrývá především pro začátečníky.

První a nejdůležitější část knihy se skládá z 38 lekcí. Každá z nich obsahuje mluvnický výklad, vybraný text konverzační či literární a závěrečná cvičení. Protože je příručka určena v prvé řadě pro vysoké školy, kladla autorka veliký důraz na mluvnické výklady. Nezřídka je doplňovala i poznámkami z historické gramatiky. Autorčiny bohaté pedagogické zkušenosti a vhodný výběr textů a příkladového materiálu se přičinily k tomu, že teoretické partie jsou při vysoké odborné úrovni podány přehledně a přístupně. Příručka uváženě a plánovitě rozšiřuje žákovy znalosti, aby organicky zvládl základní vědomosti (všimněme si např. toho, jak při postupném probírání jednotlivých slovních druhů podle obvyklého pořádku, již od počátku — lekce 6., 9., 10., 11. atd. — seznamuje autorka s nejdůležitějšími slovesy, aby žák mohl tvořit věty).

Kromě teoretického i praktického zvládnutí polštiny sleduje autorka rovněž jiný cíl: seznámit žáka s dnešní polskou skutečností, s všestranným hospodářským a kulturním rozvojem Polska po druhé světové válce, s polskou literaturou a bohatou kulturní tradicí. Za tím účelem zařadila téměř do všech lekcí ukázky z literárních děl a nakonec připojila ještě výbor nejznámějších literárních textů, oblíbených básní a písní. Krátké bibliografické poznámky přinášejí nejzákladnější údaje o autorech a dílech. Tím způsobem žák pozná řadu čelných polských spisovatelů — i když samozřejmě podobný výbor zdaleka nemůže být úplný a uvedené údaje nemožno sloužit za jedinou informaci o autorech (např. Zeromskému je věnována polovina místa co následující po něm Dymowské, str. 108 a 116); mají především ukázat učiteli, jak na kursech používat literárního textu. Podobným návodem a pobídkou k zavádění dalších cvičných textů jsou uvedena konverzační temata.

Dalšími důležitými doplňky učebnice jsou překlady cvičných textů, seznam sloves, jejichž časování může působit českému žákovi potíže, seznam slovníků jazykových i odborných, seznam nejužívanějších polských zkratk, polsko-český slovníček, přehled mluvnických výkladů a fotografie nejvýznamnějších kulturních památek. Všechny dodatky jsou výrazem snahy podat materiál co nejúplněji a co nejpřehledněji. Je třeba zdůraznit, že i při tak zevrubném zpracování velkého množství otázek byla tato snaha korunována úspěchem; autorka se vyhnula méně podstatným poznámkám a formám, které by byly na úkor přehlednosti. Přitom však pamatovala na všestranné osvětlení výrazů, pro které v češtině jen ztěží hledáme jednoznačný ekvivalent (např. uvedení výrazu *placówka* v několika významech, str. 193, 194). Snad v případech vyožněných archaismů nebo dialektismů by bylo na místě nečekat na vysvětlení lektora a označit je ve slovníku (*mieszac* ve významu „oběžnice“, *jeno, rodzic, wieczera* apod.).

Všechny výklady od úvodních poznámek o výslovnosti přes výklady hláskoslovné, tvaroslovné a větoslovné i všechny cvičné texty jsou výsledkem důsledně promyšleného metodického postupu, vyzkoušeného v dlouholeté lektorské praxi, a svědčí o autorčině dokonalé znalosti polštiny ve všech formách její realizace. Ať již jde o současný jazyk hovorový, o ukázky novinářského či úředního stylu nebo o úryvky literárního projevu, vždy to je polština živá, naprosto spolehlivá a pro vybraný úsek reprezentativní. Další předností knihy je výjimečná péče, jaká byla věnována uspořádání materiálu i samotnému vydávání knihy; korektura byla provedena tak pečlivě, že polský text můžeme označit jako bezvadný.

¹ M. Kolaja, *Mluvnice a učebnice jazyka polského*, Praha 1947.

Poznámky k mluvnickým výkladům:

Str. 14: Mezi rozlišovacími znaménky je uvedeno „přetržené *l* — *ł*“; přesněji řečeno, je jím pouze čárečka pro označení tvrdého *ł*. Str. 15: Formulace, že „polské *cz* se vyslovuje stejně jako české *č*“ není přesná; rozdíl je značný. Str. 16: Výslovnost *ł* jako *u* je dnes všeobecná u většiny lidí téměř na celém polském území. Str. 17: Písmeno *i* má v polštině trojí funkci. V uvedeném příkladu (*zima*) označuje nejen samohlásku *i*, ale rovněž měkkost předcházející souhlásky *z* (podobně jako ve výrazu *ziemia*); pouze samohlásku *i* označuje ve slovech jako *choinka*, *roic* apod. Str. 20: Dosavadní učebnice polštiny často ztotožňují výslovnost polského *y* a ruského *ы*. Poslední příručka se ztotožnění vyhnula. Bylo by však třeba rozlišit přední artikulaci *y* a zadní artikulaci *ы*. Str. 22: Výslovnost uvedená v poznámce pro některé výrazy *s g* (*general*, *generacja*, *legenda* aj.) neodpovídá dnešní běžné výslovnosti. Str. 28: Zdrobnělé podstatné jméno *garneczek* (převážně se užívá výrazu *garnuszek*) by nemohlo být vyslovováno *garczek*; tuto výslovnost má však výraz *garneczek*. Str. 58: Dativ k podstatnému jménu *sen* zní *snowi*, řidčeji původní historické *smu*. Str. 90: Poznámku o způsobu psaní kondicionálu je třeba doplnit alespoň o větu: „Přípony *-bym*, *-byś*, *-by* atd. se píší dohromady s přičestími na *-i* (*-ta...*)“ a celkově zpřesnit. Str. 105: Čechovi činí značné potíže naučit se správné polsky oslovovat, tím spíše, že způsoby oslovování se velmi rychle mění. Dnešním zvyklostem neodpovídá tvrzení, že „Polák v rozhovoru s jednotlivou osobou, kterou oslovuje *pan*, *pani* nebo *kolega*, *koleżanka*, neuzivá přivlastňovacího zájmena *wasz*, *wasza*, *wasze*“... Při oslovení *kolego*, *koleżanko* je vyžadována forma odpovídající našemu vykání, podobně jako při oslovení *towarzyszu*, *towarzyszko*. Str. 138: Není možno říci, že „přídavná jména, jež označují vlastnosti ve vysokém stupni, ... se nestupňují“. Např. *śliczny* se stupňuje: *śliczniejszy*, *najśliczniejszy*. Str. 185: Ve větě říkající o ženě, že „była z pochodzenia Polka“, je lépe užít instrumentálu: „... Polką.“ Str. 245: Sloveso *gnac* se časuje: *gnam*, *gnasz*, *gna* atd.

Poznámky stylistické, slovníkové aj.:

Str. 30, 36: Českému „hlavnímu městu“ běžně odpovídá výraz *stolica*; spojení *miasto stołeczne* slyšíme velmi zřídka. Str. 45: Věta *Czy głodnyś?* je teoreticky možná, ale v praxi nepoužívaná, stylisticky neobratná. Podobně dnes již neuslyšíme: „wzorajes poszła piechota“ (str. 238) a mizí oslovení „panie starszy“ (str. 199). Str. 66, 90: Při zkoušení obliku se nejčastěji setkáváme s výrazem *przymiarka*. *Próba*, *próbować* jsou v tom případě méně vhodné. Str. 67: Při výrazu *rzeźbiarz* budeme ve většině případů překládat „sochař“. Str. 99: Jedna ze sbírek Tuwimových veršů se nazývá *Rzecz Czarnoleska* (ne *Czarnolaska*). Str. 103: Podstatné jméno *dziecie* má plural *dzieci*. Str. 111: Jagellonská universita byla založena v r. 1364, za panování Kazimíra Velkého. Str. 144: Název románu V. Sieroszewského zní *Na kresach lasów*. Str. 187: „Odjeti na dovolenou“ přeložíme přesněji *pojechać na urlop*. Podobně v uvedené souvislosti *walczyc* z *ciemnością* je třeba přeložit „bojovat proti temnu, temnotě, zaostalosti“ (str. 211). *Rzadkie ziele* (str. 219) znamená česky „řidkou, vzácnou bylinu.“ Str. 266: O Mickiewiczově pomníku se říká, že jej hitlerovci zavezli „na lom“ (správně „na zlom“). Str. 304: V přísloví *na przelaj* převládá význam směrový uhplořičné, napříč, přímo nějakým terénem“. Str. 357: V českém slově *příkrý* převládá konkrétní význam, proto nevystihuje obsah polského *dokuczliwy*. Podobně českému *stranik*, ve kterém převládá význam příslušnosti k politické straně, není ve slovníku vhodné na prvním místě při polském *zwolewnik* (str. 403). Dále na sebe ve slovníku upozorňuje opakování jednotlivých druhů zájmen (naproti tomu výraz *liczebnik* tam není ani jednou). Do seznamu obtížných sloves náleží zařadit ještě sloveso *gnac*.

Jarmil Pelikán

N. I. Filičeva: История немецкого языка, Moskva 1959; 280 stran.

Sovětská germanistika přinesla už řadu prací, pojednávajících o nejrůznějších úsecích germánské filologie, a to nejen práce rázu ryze odborného (např. práce V. M. Žirmunského, M. M. Gučmanové aj.), nýbrž i práce příkopnické z hlediska metodicko-praktického. Připomínáme zvláště edici „Biblioteka filologa“, kde jen v poslední době vyšly např. znamenité práce Šteblina — Kamenskogo (Drevněislandskij jazyk, Moskva 1955), M. M. Gučmanové (Gotskij jazyk, Moskva 1958) aj.

Nyní se nám dostává do rukou práce z pera N. N. Filičevové, vydaná nakladatelstvím moskevské university. Historická látka je rozdělena chronologicky do tří částí podle hlavních vývojových fází německého spisovného jazyka. Autoři se podařilo vhodně spojit výklady mluvnické a lexikologické s vnějšími dějinami jazyka.

V úvodě F. zdůvodňuje nutnost historického studia jakožto předpokladu úspěšného zvládnutí aktivní znalosti cizího jazyka. Po stránce teoretické pomůže pak znalost historie lépe klasifikovat produktivní a živé kategorie současného jazyka od kategorií neproduktivních. Metodicky vychází